

ERKIN VOHIDOV IJODIDA MORFOLOGIK TAHLIL

Baxriddinova Shaxinabonu

BuxDU Filologiya fakulteti 4-bosqich talabasi

Baxriddinova Laziza

BuxDU Xorijiy tillar fakulteti 2- bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: N.N.Hamroyeva

(PhD) dotsent

Anotatsiya: Mazkur maqolada Erkin Vohidov ijodida soʻz turkumlarining qoʻllanishi, ularning matn ichidagi joylashuvi va badiiy-estetik funksiyalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda shoir asarlarida ot, feʼl, sifat, ravish hamda boshqa soʻz turkumlarining oʻzaro munosabati, ularning sintaktik qurilmadagi oʻrni va poetik matn mazmunini shakllantirishdagi roli ochib beriladi.

Kalit soʻzlar: Erkin Vohidov, soʻz turkumlari, badiiy matn, sintaksis, poetik til.

Anotation: This article analyzes the use and distribution of parts of speech in the works of Erkin Vohidov, focusing on their placement within the text and their artistic and aesthetic functions. The study examines the interaction of nouns, verbs, adjectives, adverbs, and other parts of speech in the poet's works, as well as their role in syntactic structures and in shaping the meaning of poetic texts.

Keywords: Erkin Vohidov, parts of speech, literary text, syntax, poetic language.

Аннотация: В данной статье анализируется употребление и расположение частей речи в творчестве Erkin Vohidov, их функции в тексте, а также художественно-эстетическая роль. В исследовании рассматривается взаимодействие существительных, глаголов, прилагательных, наречий и других частей речи, их место в синтаксической структуре и значение в формировании содержания поэтического текста.

Ключевые слова: Эркин Вохидов, части речи, художественный текст, синтаксис, поэтический язык.

Oʻzbekiston xalq shoiri, publitsist, atoqli olim Erkin Vohidov betakror ijodi XX asr oʻzbek adabiyoti taraqqiyotiga ulkan hissa boʻlib qoʻshildi.

Inson dedim – olam ichra eng ulugʻ zot,

Orzu bilan yashar unda har bir hayot.

Koʻngli baʻzan togʻday yuksak, baʻzan gʻamgin,

Yuragida yashar dard ham, yashar najot.

Mazkur parchada inson obrazi markaziy oʻrinda turadi va u orqali umumiy falsafiy gʻoya ilgari suriladi. Birinchi misrada “eng ulugʻ zot” birikmasi orqali insonning qadri ulugʻlanadi. Bu yerda ot (inson, zot) va sifat (ulugʻ) uygʻunligi

badiiy ta'sirni kuchaytiradi. Ikkinchi misrada "orzu bilan yashar" ifodasi orqali fe'l (yashar) inson hayotining harakatdagi, davomiy jarayon ekanligini ko'rsatadi. Bu yerda fe'l umumlashgan ma'noda qo'llanib, barcha insonlarga xos xususiyatni ifodalaydi. Uchinchi misrada qarama-qarshi holatlar – "tog'day yuksak" va "g'amgin" orqali antitezaga xos badiiy usul qo'llanilgan. Bu esa inson ruhiyatining murakkab va o'zgaruvchanligini ochib beradi. Sifatlar bu yerda kuchli ekspressiv yuklama olgan. To'rtinchi misrada "yuragida yashar dard ham, yashar najot" jumlasida orqali takroriy fe'l (yashar) qo'llanib, ritmik ohang hosil qilingan. Shu bilan birga, "dard" va "najot" qarama-qarshi tushunchalari orqali inson hayotidagi ziddiyatlar badiiy ifodalangan.

Erkin Vohidov ijodida so'z turkumlarining o'рни va ularning o'ziga xos joylashuvi shoir she'riyatining ta'sirchanligini ta'minlovchi muhim badiiy-tasviriy vositalardan biridir. Shoir asarlarida ot va sifatlar Vatan, tabiat hamda insoniy tuyg'ularni tasvirlashda yetakchi o'rin tutadi, fe'llar esa harakat va ruhiy holatni ifodalashda faol qo'llanadi. Badiiy matnda so'z turkumlari nafaqat grammatik birlik sifatida, balki muhim stilistik va estetik vosita sifatida ham namoyon bo'ladi. O'zbek lingvistikasi doirasida so'z turkumlari tilning asosiy kategoriyalaridan biri sifatida qaralib, ularning nutqdagi o'рни va funksional yuklamasi alohida ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, stilistik nuqtai nazaridan qaralganda, har bir so'z turkumi muayyan badiiy vazifani bajaradi va matnning umumiy ta'sirchanligini ta'minlashga xizmat qiladi. Erkin Vohidov ijodida so'z turkumlari o'zaro uyg'unlikda qo'llanib, she'riy nutqning obrazlilik, ifodaviyligi va emotsional-ekspressiv kuchini oshiradi. Shoir til birliklaridan foydalanishda o'ziga xos uslub yaratib, har bir so'z turkumining imkoniyatlarini maksimal darajada ishga soladi.

Ona yurtim, sening bag'ring keng osmon,
Sening uchun urar qalbim har zamon.
Tuprogingda yashnar mening har nafas,
Sening bilan tirik mening har bir jon.

Mazkur parchada shoir Vatan obrazini yuksak badiiy vositalar orqali ifodalaydi. Birinchi misrada "ona yurtim" birikmasi orqali Vatan onaga qiyoslanib, kuchli emotsional-ekspressiv ma'no yuzaga keltirilgan. Bu yerda ot (yurt) va sifat (ona) uyg'unligi obrazlilikni ta'minlaydi. Ikkinchi misrada "urar qalbim" ifodasi orqali fe'l markaziy o'rin egallab, lirik qahramonning ichki kechinmasi va sadoqatini ifodalaydi. Fe'lning hozirgi zamonda qo'llanishi tasvirni jonli va davomiy holatda beradi. Uchinchi misrada "tuprogingda yashnar mening har nafas" jumlasida metaforik ifoda qo'llanib, inson hayoti Vatan bilan chambarchas bog'liq ekanligi ko'rsatiladi. Bu yerda fe'l (yashnar) hayotiylik va yangilanish ma'nosini kuchaytiradi. To'rtinchi misrada "tirik mening har bir jon" ifodasi umumlashma

xarakterga ega bo'lib, olmosh (mening) orqali shaxsiylik, ot (jon) orqali esa umumiy insoniy qadriyat ifodalanadi.

Xulosa qilib aytganda Erkin Vohidov ijodida so'z turkumlari o'zaro uyg'unlikda qo'llanib, badiiy matnning asosiy ifoda vositalaridan biriga aylanadi. Xususan, ot va sifatlar obrazlilikni ta'minlasa, fe'llar dinamika va hayotiylikni kuchaytiradi, olmoshlar esa shaxs va ijtimoiy munosabatlarni ifodalashda muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Babaxanova D. Psixolingvistika o'quv- dasturiy qo'llanma. "Namangan". 2024.
2. Hojiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug'ati. O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2002
3. Hamroyeva N. Nutqiy etiket qoidalarining tarkibiy-semantik xususiyatlari // "O'zbek tili va adabiyoti o'qitishning dolzarb masalalari" mavzusida xalqaro ilmiy-nazariy anjuman materiallari. - Andijon, 2024.
4. Naim Karimov. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. - Toshkent: "O'zbekiston", 2010.
5. Shavkat Rahmon. She'riyat va zamon. - Toshkent: "Sharq", 2005.
6. O'zbek tili grammatikasi. - O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi. 2020. Toshkent.